



УДК 37.011.3-051:159.923.2]:005



Білик Н. І., Галич О. Г.

РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ В ОСОБИСТІСНОМУ РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ

А Розкрита роль самоменеджменту у сфері професійної діяльності вчителя, який реально постає як набір управлінських впливів, спрямованих на самого себе як діяльного суб'єкта з метою приведення своєї особистості у відповідний стан, необхідний для успішного здійснення своєї діяльності. Встановлено, що головна ціль самоменеджменту – максимальне використання власних можливостей, свідоме управління собою впродовж життя (самовизначення) й подолання зовнішніх обставин як на роботі, так і у власному житті.

Ключові слова: самоменеджмент; особистісний розвиток учителя; планування своєї педагогічної діяльності; самоконтроль; особиста працездатність; розвиток професіоналізму

Не може керувати іншими той,
хто не в змозі керувати самим собою.
(Англ. прислів'я)

Актуальність проблеми. Нова українська школа потребує вчителя, здатного ефективно організувати власну діяльність, що потребує вміння управляти собою, раціонально розподіляти час, мати чіткі цілі та цінності, вміти працювати з інформацією, прагнути до саморозвитку, вміти самостійно вирішувати нагальні питання, мати навички формування учнівського колективу та запобігати конфліктам тощо. Названі професійно-особистісні якості характеризують рівень професійної компетентності та професіоналізму вчителя, від яких залежить успішне вирішення цих і низки інших питань.

Необхідно звернути увагу на те, що робота вчителя зумовлена такими професійним особливостями: працювати в декількох класах, у яких навчається різний контингент учнів; бути організатором і керівником навчально-виховної діяльності учнів, яких він повинен підготувати до життя в нових економічних умовах, а також убачати резерви, закладені в них, допомагати їм самооцінювати свої дії, щоб учень міг саморозвиватися.

Тому не лише учневі, але й учителю необхідно бути досить організованим, відчувати себе зібраним, володіти ситуацією, бути готовим використовувати всі свої можливості і справлятися з будь-якими сюрпризами та несподіванками, що створює на нашому шляху життя. Адже ми живемо у складному, швидко розвивальному світі, що наповнений безмежними можливостями.

Досить важлива діяльність учителя як менеджера, продуктом якої є інформація, а зброєю його

праці є слово, мова, мовлення. У той же час результатом його праці є міра навченості, вихованості та розвитку іншого суб'єкта менеджменту – учня.

Таким чином, самостійне підвищення рівня власного професіоналізму необхідне кожному вчителю за допомогою самоменеджменту, що є складною роботою над собою, яка потребує поступовості, послідовності, систематичності, самоконтролю та самокритичності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та розвитку системи самоменеджменту широко відбито в науковій літературі.

Методологічні аспекти функціонування самоменеджменту розкриті в роботах В. Андрєєва, К. Варламова, М. Вудкока П. Друкера, Л. Зайверта, В. Крижка, Н. Лукашевича, Дж. Моргенстерна, Є. Павлютенкова, Л. Фаткіна, Д. Френсіса та ін.

Разом із тим, незважаючи на велику кількість робіт, присвячених самоменеджменту, немає єдності в підходах щодо визначення його сутності, структури, цілей і завдань, тому спробуємо узагальнити наукове бачення окремих знахідок щодо цього важливого питання для нашого сьогодення.

Мета статті – узагальнити концептуальні підходи до розкриття сутності поняття «самоменеджмент» у науковій літературі, встановити значущість його для вчителя щодо здобуття навичок самоуправління, спонукання до пошуку реальних шляхів розвитку особистісних і професійних якостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вчитель ХХІ ст. – це професіонал, який має комплекс компетенцій, до складу яких входить одна з ключових – самоменеджмент.

Л. Зайверт, автор терміну «самоменеджмент», визначає його як цілеспрямоване і послідовне ви-

користання випробуваних методів роботи у повсякденній практиці для того, щоб оптимально й осмислено використовувати свій час (1990) [3].

У книзі «Ваше время – в Ваших руках» учений веде ділову розмову про те, як організувати час, щоб працювати в оптимальному діловому режимі, не втрачаючи різноманітні людські радощі, зберігаючи своє здоров'я. Як стверджує автор, ця книга вкаже Вам шлях і можливості щодо досягнення Вашої цілі – мати час для всього суттєвого, час для продуктивної творчості, для особистого життя, для сім'ї.

Суть авторської концепції самоменеджменту – це індивідуальна технологія використання робочого часу, заснована на випробуваних методах організації життєдіяльності та управлінської праці.

Л. Зайверт пропонує навчитися раціонально використовувати наявний у вашому розпорядженні час, правильно його планувати, набути впевненості в собі й позбутися стресів, а у підсумку – щодня досягати успіхів, мислити цілеспрямовано і працювати відповідно до поставлених перед собою завдань.

Тонко розбираючись у людській психології, автор усвідомлює, що його заклики до самоменеджменту багатьма можуть бути зрозумілі, але не прийняті через причину стереотипу мислення, що спрацює повсякденно [там само, с. 6–7].

Л. Зайверт підкреслює, що «завдяки послідовному плануванню часу і використанню методів наукової організації праці краще здійснювати свою діяльність, щодня викроювати резерв часу (в тому числі і для дозвілля) і звільнитися для дійсно керівних функцій. Про що говорить і вислів древніх мореплавців: «Пливу не так, як вітер дме, а як вітрило поставлю!» [там само, с. 18–19].

К. Варламов, В. Карпичев (1993) розглядають самоменеджмент як послідовне і цілеспрямоване використання керівником (фахівцем і т. д.) апробованих методів і практичних прийомів роботи у повсякденній діяльності для підвищення ефективності виконуваних процедур і операцій, досягнення намічених цілей [1]. Вони також зазначають, що самоменеджмент – це саморозвиток індивіда-менеджера або особиста технологія (організаційна наука управління самим собою).

У роботі М. Лукашевича (2002) пропонується адаптивно-розвивальна концепція самоменеджменту, що розкриває внутрішні механізми процесу ділової кар'єри, пояснює його мотивацію, рушійні сили. За визначенням автора, самоменеджмент – послідовне і цілеспрямоване використання ефективних методів, прийомів і технологій самореалізації і саморозвитку свого творчого потенціалу [5].

Самоменеджмент, як підкреслюють Є. Павлютенков і В. Крижко (2006), є системою саморегульованих і визначених заходів, спрямованих на підвищення ефективності професійної діяльності та самовдосконалення особистих якостей [6].

М. Дороніна, В. Пересунько (2006) зазначають, що самоменеджмент – самостійне управління пра-

цівником своєю діяльністю з використанням знань та інтуїції, спрямоване на розвиток власного інтелектуального потенціалу та ефективно його використання на свою користь і користь організації [2].

У розумінні В. Колпакова (2008), «самоменеджмент – наукова дисципліна, яка вивчає теорію і практику самостійного управління людиною процесом своїх життєдіяльності та діяльності і має переважно практичну спрямованість на життєвий успіх і на те, як стати самим собою [4, с. 22].

У монографії А. Симонової (2008) представлені теоретичні основи і практичні рекомендації для системи додаткової професійної освіти і підвищення кваліфікації педагогів і керівників освітніх установ, що дозволяють оволодіти навичками самоменеджменту.

За тлумаченням автора, самоменеджмент – система способів діяльності, що дозволяє максимально використовувати власні можливості, свідомо й раціонально управляти своїм життям, активно й ефективно впливати на зовнішні обставини на роботі і в особистому житті відповідно до своїх цілей. Підхід до самоменеджменту як технології дозволяє застосувати методи загального менеджменту до професійної діяльності та особистої життєдіяльності кожної людини [8, с. 7].

А. Симонова зазначає, що учень – активний суб'єкт навчання, який взаємодіє з педагогом і керівником. Розвиток його особистості є вищою метою освітнього процесу. Такий розвиток неможливо без свободи творчості, розвитку особистості педагога. Однак цілі діяльності першого в значній мірі формуються в рамках діяльності другого. Також як і на цілі діяльності педагога помітний вплив має діяльність керівника [там само, с. 19].

О. Сулима (2010) визначає як самоврядування своєю діяльністю спрямоване на формування власного потенціалу, розвиток якостей менеджера та ефективно їх використання, засноване на неперервному отриманні та накопиченні нових знань. Дослідник відзначає, що першорядним у самоврядуванні є самопізнання і самовдосконалення. У процесі самоврядування людина є суб'єктом і об'єктом управління одночасно. Самоменеджмент передбачає свідомий вплив на психічні явища (процеси, стани, властивості), виконуваних діяльність, власну поведінку і т. д. з метою підтримки заданого характеру їхнього функціонування.

До цілей самоменеджменту автор відносить: розвиток необхідного рівня усвідомлення себе для виявлення різноманітних підходів до проблем свого життя і професійної діяльності; поліпшення орієнтації у власних цілях; управління власними ресурсами; забезпечення гармонійних відносин із оточуючим середовищем; отримання і накопичення нових знань.

Завданнями самоменеджменту О. Сулима визнає здійснення оптимальної діяльності, в тому числі професійної, яка включає в себе: самооцінку, самоконтроль, складання програми дій, технологій, забезпечення нових характеристик особистості

менеджера. Критерієм оптимальності самоменеджменту автор вважає максимізацію ефективності діяльності менеджера зі збереженням цілісності, гармонійності системи [9, с. 55].

Таким чином, самоменеджмент є основним фактором розвитку менеджера як особистості і як професіонала

У навчальному посібнику В. Парахіна і В. Перова та ін. (2012) актуальність вивчення проблеми самоменеджменту визначена величезною завантаженою керівників і фахівців, постійними стресовими ситуаціями, що виникають у зв'язку з цим у їхній роботі. Вони пропонують курс самоменеджменту, який, на їх погляд, є основоположним для формування у керівників і фахівців знань і вмінь правильно розподіляти свій час, організовувати робочий день, а також для формування здорового способу життя та підтримки тривалої трудової та особистої активності – все це вкрай важливо й необхідно для будь-якої людини, а для менеджера – ознака його професійної придатності.

У посібнику комплексно розглянуті всі сторони самоменеджменту, наводяться рекомендації формування практичних навичок грамотного управління собою, що в умовах переходу до компетентнісного підходу до підготовки випускників вищих навчальних закладів може бути основою для формування низки компетенцій, включаючи самомотивацію, самоорганізацію, вміння управляти своїм часом, планувати робочий день тощо [7].

А. Чкан, С. Маркова, Н. Коваленко (2014) розглядають проблему правильної та раціональної організації власної трудової діяльності, ефективного використання та економії часу, що особливо актуально для менеджерів, керівників, бізнесменів, яким щоденно доводиться вирішувати безліч різноманітних питань. Тобто у сучасних умовах як менеджера, так і фахівця будь-якого профілю, важливо вміти працювати в умовах дефіциту часу, як одного з найцінніших ресурсів. Одночасно з цим час є тим критерієм, який визначає ефективність використання інших ресурсів: фінансових, матеріальних, фізичних і духовних. Мистецтво керувати собою, своїм часом, організувати свою роботу – це самоменеджмент – новий напрям у традиційному менеджменті, який виник унаслідок потреби у повнішому використанні творчого потенціалу працівника [10, с. 4].

Аналіз наведених визначень приводить до висновку, що самоменеджмент є поступовою, систематичною і послідовною роботою, спрямованою на самовдосконалення особистісних якостей, підвищення ефективності професійної діяльності та розвиток творчого потенціалу особистості незалежно від професійної спрямованості та віку.

На наш погляд, самоменеджмент (персональний менеджмент) учителя з точки зору практики – це спосіб самоорганізації його педагогічної діяльності, процес його самоуправління та саморозвинення управлінських якостей.

Процес самоменеджменту в аспекті послідов-

ності виконання конкретних функцій охоплює шість фаз, які не обов'язково можуть слідувати одна за одною, вони можуть переплітатися:

- постановка мети – аналіз і формування особистих цілей;
- планування – розроблення планів й альтернативних варіантів своєї діяльності;
- прийняття рішень щодо конкретних справ;
- організація і реалізація – складання розпорядку дня й організація особистого трудового процесу з метою реалізації поставлених завдань;
- контроль – самоконтроль і контроль підсумків (у разі необхідності – коригування цілей);
- інформація і комунікації – фаза, властива певною мірою всім функціям, так як і комунікація та обмін інформацією необхідні на всіх фазах самоменеджменту.

У той же час переваги оволодіння мистецтвом самоменеджменту полягають у дотриманні вчителем певних особливостей щодо реалізації функцій самоменеджменту у сфері професійної діяльності: виконання роботи з меншими витратами часу, краща організація праці; менше поспіху і стресів; більше задоволення від роботи; активна мотивація праці, зростання кваліфікації; зниження завантаженої роботою; скорочення помилок при виконанні своїх функцій; досягнення професійних і життєвих цілей найкоротшим шляхом.

Нерідко ми не тільки звикаємо, але й не хочемо організувати себе і свій час. Усім відомо: якщо людина хоче – вона робить, якщо не хоче, придумує причини й заперечення. Щоб сформувати досвід самоорганізації, потрібно кілька місяців зусиль, волі, але потім ця самоорганізація «працює» все життя і суттєво економить час.

Отже, щоб ефективно управляти учнями, вчитель у першу чергу повинен опанувати наукою і мистецтвом управління самим собою. Самоменеджмент (персональний менеджмент) допомагає вчителю: раціонально організувати свою працю і працю своїх учнів; реалізувати професійні та життєві цілі; уникати стресових ситуацій; підвищувати працездатність; отримувати задоволення від виконуваної роботи.

Враховуючи сказане вище, інколи помічаємо, що перший крок зробити важко вчителю, тому що часто відсутня мотивація, тому кафедра педагогічної майстерності Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського активно залучає вчителів у міжетапний період до таких форм роботи: панорама педагогічних ідей, педагогічний міст, Інтернет-фестиваль «Золотий фонд уроків Полтавщини», методична студія, відекастомарафон, школи новаторства тощо.

Із метою показати вагомість самоменеджменту, популяризації досвіду роботи у діяльності педагогів-новаторів, яка здійснюється через зональні школи новаторства (ЗШН) Полтавщини, було запропоновано підготувати відеокласти (до 7 хв.) та анотацію до неї (50 слів). Необхідно було зробити

відеопрезентацію з представленням свого творчого портрету і професійних досягнень, а також виокремити новаторську ідею та показати її практичну реалізацію в освітньому процесі школи.

На Четвертій методичній студії Полтавської регіональної школи новаторства керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників післядипломної освіти за темою «Відеокаст педагога-новатора» було переглянуто 23 відеокаста, рекомендованих координаторами ЗШН, серед яких були вчителі різного фаху (початкових класів, історії та правознавства, англійської мови, математики, української мови та літератури, фізики та астрономії, світової літератури та російської мови, географії, музичного мистецтва, керівник гуртка, соціальний педагог).

Досить помітною була оригінальність учасників відеокастомарафону, креативний підхід до подання свого власного досвіду та реалізації новаторських ідей у практиці. А також було визнано, що перехід у режим самоменеджменту, саморозвитку особистості вчителя – це важлива і складна проблема, вирішення якої дозволяє збагатити творчий потенціал педагога, забезпечує якісний стан процесів і результатів професійної та особистої життєдіяльності.

Висновок. Вважаємо, що багатьом учителям необхідно переглянути стереотипи, що склалися в організації освітнього процесу, змінити своє ставлення до роботи та педагогічної діяльності, стати на шлях розвитку та саморозвитку.

Враховуючи, що вчитель є суб'єктом професійної діяльності з властивим їй механізмом самоуправління його особистістю, він повинен постійно здійснювати певний комплекс зусиль, які впорядковують і приводять до необхідного стану його активність як самодослідника, самопроектувальника, самопрограміста, самоорганізатора і самоконтро-

лера, що й складає сутність педагогічного самоменеджменту.

Нами з'ясовано, що самоменеджмент – це управління власними ресурсами, тобто вміння їх здобувати, зберігати, розвивати і раціонально використовувати та бути успішною й самодостатньою людиною. А також це й комплекс управлінських компетенцій, необхідних для професійного зростання вчителя: самопізнання, цілепокладання, управління часом, планування, саморегуляція, самонавчання, вміння інтегрувати, самопроекткування, вміння рефлексувати, емпатія; мобільність; самопрезентація; професійна особистісна зростання, стійка мотивація до пізнання.

Отже, самоменеджмент – актуальний і **перспективний напрям** як у теоретичному, так і практичному менеджменті. Цей напрям сформовано на основі зростання потреб суспільства і покликано підвищити рівень ефективності діяльності самої людини, завдяки досягненню її особистих і професійних цілей.

Список використаних джерел

1. Варламов К. И. Личная тектология (самоменеджмент) : курс лекцій / К. И. Варламов, В. С. Карпичев. – Москва : РАУ, 1993. – 129 с.
2. Дороніна, М. С. Самоменеджмент: сутність, умови виникнення і розвитку / М. С. Дороніна, В. І. Пересунько // *Економіка і управління*. – 2006. – № 4. – С. 7–12.
3. Зайверт, Л. Ваше время – в Ваших руках: (Советы руководителям, как эффективно использовать рабочее время): Пер. с нем. Авт. предисл. В. М. Шепель. – Москва : Экономика, 1990. – 232 с.
4. Колпаков, В. М. Самоменеджмент : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Колпаков. – Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2008. – 528 с.
5. Лукашевич, Н. П. Теория и практика самоменеджмента : [учеб. пособ.] / Н. П. Лукашевич. – 2-е изд., испр. – Киев : МАУП, 2002. – 360 с.
6. Павлютенков, Е. М. Основы управления школой [Текст] / Е. М. Павлютенков, В. В. Крижко. – Харьков : Вид. група «Основа», 2006. – 176 с.
7. Парахина, В. Н. Самоменеджмент : учеб. пособ. для вузов / В. Н. Парахина, В. И. Перов, Ю. Р. Бондаренко и др.; под ред. В. Н. Парахиной, В. И. Перова. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 2012. – 364 с.
8. Симонова, А. А. Самоменеджмент педагога: сущность, содержание, технология [Текст] : монография / А. А. Симонова. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 2008. – 136 с.
9. Сульма, А. И. Концептуальные подходы в раскрытии сущности самоменеджмента / А. И. Сульма // *Економіка і управління*. – 2010. – № 5. – С. 52–58.
10. Чкан, А. С. Самоменеджмент : навч. посіб. для студ. освітньо-кваліф. рівня «бакалавр» напряму підготовки «Менеджмент» / А. С. Чкан, С. В. Маркова, Н. М. Коваленко. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – 84 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 19.10.2017

Билык Н. И., Галич О. Г. Роль самоменеджмента в личностном развитии учителя.

А Раскрыта роль самоменеджмента в сфере профессиональной деятельности учителя, который реально проявляется как набор управленческих влияний, направленных на самого себя как деятельного субъекта с целью приведения своей личности в соответствующее состояние, необходимое для успешного осуществления своей деятельности. Представлена главная цель самого менеджмента – максимальное использование собственных возможностей, сознательное управление собой на протяжении жизни (самоопределение) и преодоления внешних обстоятельств как на работе, так и в собственной жизни.

Ключевые слова: самоменеджмент; личностное развитие учителя; планирование своей педагогической деятельности; самоконтроль; личная работоспособность; развитие профессионализма

Bilyk N. I., Galych O. H. Role of the self-management in teacher's personality development.

S This paper tells about role of in of professional activity of teacher. Self-management actually manifests as a set of administrative influences, directed on his/her-self as an active subject with the purpose to bring personality in the condition, necessary for successful activity. Primary objective of management is to use own possibilities maximally, conscious selfmanagement during life (self-determination) and overcoming of external circumstances both at work and in private life.

Key words: management; teacher's personality development; planning of the pedagogical activity; self-control; personal capacity; development of professionalism